

Jurgis PAKERYS

Vilniaus universitetas

ESAMOJO LAIKO FORMANTAS *-st-* IŠVESTINIUOSE LATVIŲ KALBOS VEIKSMAŽODŽIUOSE¹

1. Įvadinės pastabos. Kiek anksčiau buvo aptarti lietuvių kalbos deverbatyvai, kurių struktūroje matyti išlikęs pamatinio veiksmažodžio esamojo laiko formantas *-st-*, pvz.: *vargst-áuti* : *vaĩg-st-a*, *vaĩgo*, *vaĩgti*; *rũkst-éti* : *rũk-st-a*, *rũko*, *rũkti*; *linkst-úoti* : *liĩk-st-a*, *liĩko*, *liĩkti* ir kt. (žr. Pakerys 2007). Šiame straipsnyje imamasi nagrinėti atitinkamus latvių kalbos reiškinius, plg.: *iĩst-inâ* ‘ardyti (siūlę)’ : *iĩ-st-u*, *iru*, *iĩt* ‘irti’; *pĩkst-inâ* ‘pykdyti’ : *pĩk-st-u*, *pĩku*, *pĩkt* ‘pykti’ ir pan. Atliekant čia pristatomą tyrimą, buvo išsikelti du tikslai: viena vertus, naudojantis elektroniniu Miülenbacho–Endzelyno žodyno variantu², surinkti, aprašyti ir įvertinti galimus praes. formanto *-st-* perėjimo atvejus į išvestinius veiksmažodžius, kita vertus, parodyti šių duomenų svarbą deverbatyvinei priesagos *-stĩ-* (= lie. *-sty-*) kilmės hipotezei.

2. Esamojo laiko kamienų pamatuoti vediniai. Kad tam tikras vedinys pamatuotas būtent esamojo laiko kamieno, tvirtai teigti galima tik tada, kai tas kamienas nuo kitų dviejų — bendraties ir būtojo laiko — skiriasi pagal tam tikrus požymius. Šių skiriamųjų požymių tipai (ir iš dalies realizacija) lietuvių ir latvių kalbose sutampa, o juos aptariant rodosi tikslinga skirti nepriesaginius ir priesaginius veiksmažodžius (plg. Pakerys 2007, 383t.; glaustai apie la. veiksmažodžio kamienų skirtumus žr., pvz., Andronov 2002, 385–394). Nepriesaginių (kitaip dar vadinamų pirminiais arba neišvestiniais, la. *neat-vasinâti*, *pirmatnĩgi*, *primâri*) veiksmažodžių kamienų pagrindiniai skirtumai gali būti: (1) supletyviniai, (2) šaknies vokalizmo (palyginti su lietuvių kalba, skirtumas tas, kad čia patenka dar istoriniai intarpiniai kamienai ir plačiųjų

¹ Šia tema 2007 m. kovo 16 d. buvo skaitytas pranešimas 43-iojoje Arturo Uozuolų dienos konferencijoje Latvijos universitete Rygoje. Nuoširdžiai dėkoju konferencijos dalyviams ir straipsnio recenzentams už pastabas, o akad. Zigmui Zinkevičiui ir Eglei Žilinskaitei — už paskolintą literatūrą.

² <http://www.ailab.lv/MEV>, toliau ME^e. Duomenys pranešimui ir straipsniui iš šio žodyno rinkti 2007–2009 m.

/e/, /ē/ balsių kaĩtos su siauraisiais /e/, /ē/), (3) formantiniai (-n-, -st-, -j-). Iš priesaginių (dar vadinamų išvestiniais arba antriniais, la. *atvasināti, sekundāri*) minėtinai trečiosios asmenuotės veiksmažodžiai. Jų esamojo laiko kamienai nuo kitų gali skirtis priesagos forma (kartais jos raiška esti nulinė arba, aiškinant kitaip, tos morfemos tiesiog nėra), o kai kuriuose tipuose pasitaiko dar ir minėtoji plačiųjų ir siaurųjų šaknies balsių kaita.

Atsižvelgdami į nurodytuosius skirtumus, tyrėjai jau yra atkreipę dėmesį į ne vieną atvejį, kai išvestinis daiktavardis, būdvardis ar veiksmažodis akivaizdžiai remiasi pamatiniais esamojo laiko kamienais³. Šiame straipsnyje svarstomam klausimui bene svarbiausi tokie atvejai, kai į vedinius pereina tam tikri praes. formantai (-n-, -st- ir -j-), todėl jie toliau referuojami kiek plačiau, o kitaip išsiskiriančių praes. kamienų pamatuotiems vediniams duodama tik literatūros nuorodų.

Formantą -n- tyrėjai įžiūri kai kuriuose išvestiniuose veiksmažodžiuose (pvz.: *miēzn-āt, -āju* ‘pissen; myžčioti’ (su metatonija) : praes. *mīez-n-u*, praet. *mīzu*, inf. *mīzt* ‘harnen, pissen; šlapintis, myžti’; *šāūn-āt, -āju* ‘wiederholt schiessen; šaudyti’ : praes. *šāū-n-u*, praet. *šāvu*, inf. *šāūt* ‘schiessen [etc.]; šauti [ir kt.]’, Endzelīns 1951, 818) ir daiktavardžiuose (pvz., *grāmatu sien-ējs* ‘knygrišys’ : praes. *sie-n-u*, praet. *sēju*, inf. *siet* ‘binden [etc.]; rišti [ir kt.]’, žr. Baltiņa 1984, 91). Praes. formantas -st-, be vieno kito šiame straipsnyje toliau nurodomo veiksmažodžio, dar pasitaiko priesagos -īgs būdvardžiuose, plg.: *birst-īgs* ‘[tāds, kas birst]; birus’ : praes. *biř-st-u*, praet. *biru*, inf. *biřt* ‘aus-, abfallen [etc.]; birti [ir kt.]’; *(ne)mīřst-īgs* ‘(un)sterblich; (ne)mirtingas’ : praes. : *(ne)mīř-st-u*, praet. *miru*, inf. *mīřt* ‘sterben [etc.]; mirti [ir kt.]’; *(ne)rimst-īgs* ‘[tāds, kas (ne)rimst]; unaufhörlich [etc.]; (ne)paliaujamas, (ne)rims-tantis [ir kt.]’ : praes. *(ne)riř-st-u*, praet. *rimu*, inf. *riřt* ‘still, ruhig werden [etc.]; ramiam darytis, rimti [ir kt.]’; *atzīst-īgs* ‘[tāds, kas atzīst]; pripažīstantis’ : praes. *atzī-st-u*, praet. *atzinu*, inf. *atzīt* ‘erkennen [etc.]; pripažinti [ir kt.]’ (MLLVG 280; Blinkena 1984, 96, 103; 2002, 177). Kaip nurodo Blinkena (ten pat), šio formanto būdvardžių, pamatuotų praes. kamienų, ankstesniais

³ Toliau cituojamoje literatūroje ne visada nurodomos vedinių ir pamatinių žodžių reikšmės, todėl straipsnyje jos teikiamos remiantis ME^e ir LLVVe (jei reikšmės kelios, trumpumo dėlei duodama tik pamatavimui parodyti reikalinga reikšmė (ar reikšmės), o pats trumpinimas pažymimas „[etc.]“, „[ir kt.]“). Jei vedinio ME^e ir LLVVe nėra, galimà reikšmė perteikiama latviška darybine parafraze laužtiniuose skliaustuose. Skiemenų priegaidės nurodomos remiantis ME^(e) (jei žodyne teikiami jų variantai, trumpumo dėlei duodamas tik pirmasis).

latvių kalbos raidos etapais pasitaiką daugiau. Iš vedinių, į kuriuos pereitų praes. kamienas su formantu *-j-*, plg.: *kauj-ējs* ‘ein Fechter; fechtuotojas’⁴ : praes. *kaû-j-u* (t. p. *kaûnu*), praet. *kâvu* (t. p. *kavu*), inf. *kaût* ‘schlagen, hauen [etc.]; mušti, kirsti [ir kt.]’ (Baltaņa 1984, 88); *pleš-īgs* ‘elastisch; elastingas’ : praes. *plēš-uōs* (t. p. *plēšuōs*), praet. *pletuōs* (t. p. *plētuōs*), inf. *plestiēs* ‘sich ausbreiten [etc.]; plēstis [ir kt.]’ ir *cens-īgs* ‘strebsam, eifrig; uolus, stropus’ : praes. *cēš-uōs*⁵, praet. *cētuōs* (t. p. *cēsuōs*), inf. *cēnstiēs* ‘sich anstrengen [etc.]; stengtis [ir kt.]’ (Blinkena 2002, 177, 180). Be to, galima pridurti (nors istoriniu požiūriu tai mažiau reikšminga), kad siūlyta ir tokiuose veiksmožodiniuose daiktavardžiuose kaip *kaūja* ‘die Schlacht; kautynės, mūšis’, *sēja* ‘das Säen; sėja’ ir pan. elementą *-j-* sinchroniškai laikyti ne darybos formanto dalimi (taip Endzelīns 1951, 275 apie *ziņa* ‘die Kenntnis, Kunst [etc.]’; žinojimas, išmanymas [ir kt.]’, *sēža* ‘das Sitzen [etc.]’; sėdėjimas [ir kt.]’ ir pan.), o tiesiog atėjusiu su pamatiniu praes. kamienu, plg.: *kaūj-uōs* ‘kāmpfe [etc.]’; kaunuosi [ir kt.]’, *sēj-u* ‘sāe; sēju’ ir kt. (Pokrotniece 2002, 138t.).

Kitokių (neformantinių) skirtumų turintys praes. kamienai taip pat gali pereiti į vedinius, jų pavyzdžių teikiama šiuose tyrimuose: Baltaņa 1984; Blese 1936, 512t., 516; Blinkena 1984; 2002, 177–180; Endzelīns 1951, 279, 321, 350t., 371; MLLVG 280; Pokrotniece 2002, 100.

3. La. priesagos *-stī-* kilmė. Lie. ir la. veiksmožodinė priesaga *-stī-* gali būti arba denominatyvinės, arba deverbatyvinės kilmės⁶. Abi hipotezės trum-

⁴ Reikšmė teikiama iš Johano Langijaus (la. Jānis Langijs) žodyno: *Kaujeis* ‘ein Fechter’ (p. 57a, cituojama iš Blese 1936, 112).

⁵ Vedinyje siūloma išvelgti neetimologinę (analoginę) priebalsių kaitą /š/ : /s/, matyt, pagal gen. sg. *puīš-a*, nom. sg. *puīs-is*, fut. 1 sg. *iēš-u*, 2 sg. *iēs-i* ir pan. Kita vertus, plg. Blinkena 1984, 104, kur nurodoma, kad *cens-īgs* galėtų būti pamatuotas ir bendraties ar būtojo laiko kamieno, besibaigiančio *-s*.

⁶ Ar tokia priesaga turėta ir prūsų, sunku pasakyti, nes galimų pavyzdžių mažai ir jie interpretuojami nevienodai, plg.: **klumpstītvei* ‘dažnai kaukšinti’ : **klump-/ *klumb-* ‘kaukšėti’ (Mažiulis 1993, 225; kitaip Smoczyński 2005, 199, kur spėjama deinterjekcinė daryba (: *klumst*)); **svaistītvei* ‘švaistyti (švysčioti)’ (= lie. *švaistyti* ‘t. p.’) : **sveit-* ‘šviesti’ (Mažiulis 1997, 171 apie galimą pr. *Suaixtix* pamatinį veiksmožodį), panašiai ir Smoczyński 2005, 321, bet apie partic. praet. act. *erschwaīstiuns*, kurį Mažiulis (1988, 287) spėja esant taisytiną į **erschwaīgstiuns* ir jau šį veiksmožodį (**svaikstītvei*) laiko denominatyvu (: **svaikstan* ‘šviesa’) ir t. t. Be to, reikia pasakyti, kad Smoczyński laikosi deverbatyvinės priesagos **-stī-* kilmės hipotezės ir atkreiptinas dėmesys į jo mintį, kad prūsų kalboje **-stī-* vedinių retumas galėtų būti siejamas su menku praes. *-sta* kamieno produktyvumu (Smoczyński 2005, 321⁷⁴⁴).

pai jau buvo pristatytos (žr. Pakerys 2007, 387t.), todėl čia bus nurodoma tik ta literatūra, kur konkrečiai minima latvių kalba arba teikiami jos pavyzdžiai.

Denominatyvinės kilmės šalininkai mano, kad kalbamoji priesaga atsirado resegmentavus padaromosios (faktityvinės) reikšmės veiksmožodžius, išvestus iš formanto *-st-* daiktavardžių ar būdvardžių⁷. Tiesa, aiškių šį procesą iliustruojančių latviškų pavyzdžių nepateikiama. Sakysim, Endzelynas nurodo *rakstu* (*-īju*, *-īt* ‘schreiben [etc.]; rašyti [ir kt.]’) greta *raksts* ‘die Schrift [etc.]; raštas [ir kt.]’ (Endzelīns 1951, 830), bet paties daiktavardžio daryba iki galo nėra aiški⁸, todėl sunkiau įsivaizduoti ir priesagos abstrahavimo procesą. Stangas (1966, 327) konkrečių latviškų pavyzdžių, rodančių, kaip buvo atskirtas kalbamasis veiksmožodžių formantas, irgi nenurodo, bet iš jo sąrašo, kur teikiami bendrašakniai elementą *-st-* turintys veiksmožodžiai ir daiktavardžiai, bent viena pora iliustracijai tiktų. Pavyzdžiui, jei būtų sutinkama, kad *vīsts* ‘etwas Zusammengebundenes, ein Bündel; kas surišta, ryšulėlis’ yra išvestas iš *vīt*, *viju* (t. p. *vinu*), *viju* (t. p. *vīnu*) ‘winden, flechten; vyti, pinti’⁹, tada resegmentaciją galima įsivaizduoti vykus taip: vietoj ankstesnio santykio *vīt-t* → *vīt-st-s* → *vīst-ī-t* (*-u*, *-īju*) ‘bebinden, wickeln, zusammenbinden; rišti, vynioti, vystyti’ tarp veiksmožodžių užsimezga tiesioginis ryšys ir atskiriama nauja priesaga: *vīt-t* → *vīt-stī-t* (*-st-u*, *-stī-ju*).

Deverbatyvinę hipotezę siūlantys autoriai mano, kad *-stī-* turėjo susidaryti resegmentavus tokius priesagos *-ī-* vedinius, kurie buvo pamatuoti praes. *-sta* kamienų. Tiesa, tą procesą rodančių latviškų pavyzdžių taip pat trūksta. Vienintelis Endzelynas kaip iliustraciją teikia *laīstu* (*-īju*, *-īt*) ‘wiederholt begieße; laistau’ greta *līst* (*lijū*, *līt*) ‘regnet; lyja’, bet šią porą laiko netinkama — juk *laīstu* esąs ne kauzatyvas šalia *līst*, o iteratyvas greta *leju* (*lēju*, *liēt*) ‘gieße; lieju’ (Endzelin 1922, 641; tiesa, vėliau šio pavyzdžio autorius nebemini, žr.

---

⁷ Iš deadjektyvų literatūroje minima tik lietuviška pora *baugštīti* ‘gąsdinti’ : *baugštūs* ‘bailus’ (Leskien 1884, 443).

⁸ Jį etimologiškai mėginama sieti arba su *rakt* ‘graben [etc.]; rausti [ir kt.]’ ir lyginama su lie. *rākštas* ‘Grabmal; antkapis [t. p. ‘karstas’ (LKŽ^e)]’ (tada tai būtų priesagos *-st-* vedinys: *rak-st-s*), arba įžiūrimas įterptinis *-k-* ir tapatinama su lie. *rāštas* (tik šiuo atveju priesaga būtų *-t-* ir latvių kalboje nebūtų pamatinio veiksmožodžio) (ME III 475). Be to, įmanoma ir atvirkštinė darybos kryptis: la. *raksts* pats galėtų būti išvestas iš *rakstīt* (Karulis 1992, 102).

⁹ Tiesa, kaip visiškai pagrįstai nurodo ir pats Stangas, šis ir kiti panašūs daiktavardžiai gali būti ir išvestinių veiksmožodžių vediniai. Šiuo konkrečiu atveju *vīsts* tiktų sieti ir su *vīstīt* — ‘tai, kas susukta, suvystyta’.

Endzelīns 1951, 830). Štai todėl šiame straipsnyje ir imamasi aiškintis, ar galima būtų nurodyti latvių kalbos išvestinių veiksmažodžių, kurie elementą *-st-* galėtų sinchroniškai gauti iš pamatinio veiksmažodžio praes. kamieno. Tokie atvejai deverbatiyvinei priesagos *-stī-* kilmės hipotezei būtų palaikomas argumentas.

4. Išvestiniai veiksmažodžiai su išlaikytu esamojo laiko formantu *-st-*. Atliekant šiame straipsnyje pristatomą tyrimą, ME^e ieškota veiksmažodžių, kurių baigmenį sudarytų *-st-* ir viena iš pagrindinių priesagų: *-āt*, *-ēt*, *-ināt*, *-īt* ir *-uot*. Nuo vadinamųjų išplėstinių priesagų *-alēt*, *-aļāt*, *-elēt*, *-ulēt*, *-uļuot* (ir jų variantų) kol kas atsiribota. Aptariant rezultatus, pirmiausia nurodomi pavyzdžiai, kuriuos galima manyti esant išvestus iš praes. *-sta* kamienų (jei pamatinis veiksmažodis gali turėti ir kitų praes. variantų, jie visada nurodomi skliaustuose); greta nurodomi ir kai kurie kiti įdomesni atvejai, kur elemento *-st-* kilmę reikia aiškinti kitaip. Siekiant parodyti aptariamų veiksmažodžių paplitimą, po reikšmės apibrėžimų skliaustuose teikiamos ir ME^e šaltinių santrumpos (kai kur jų sąrašas trumpinamas, o priešdėlių vediniams paprastai neteikiamas).

4.1. Tarp peržiūrėtų baigmenį *-stāt* turinčių veiksmažodžių nepasitaikė nė vieno aiškaus pavyzdžio, kurį tikėtų tiesiogiai sieti su pamatiniu praes. *-sta* kamieniu. Tiesa, dėmesys atkreiptinas į vieną iteratyvą, turintį savarankišką priesagą *-stāt*: *jeņstāt* ‘wiederholt nehmen; ne kartą imti, imlioti’ (Dunika) šalia praes. *jeņmu*, praet. *jēmu*, inf. *jeņt* ‘nehmen; imti’. Tą pačią priesagą gali turėti ir *žāstātīēs* ‘gähnen; žiovauti’ (PIKur) (plg. ir atskirai straipsnyje neaptarsimus variantus *žāstēt*, *žāstītiēs* ‘t. p.’), tik šiuo atveju latvių kalboje nebevertojamas pamatinis veiksmažodis, plg. lie. *žiōti(s)*¹⁰. Šie pavyzdžiai įdomūs tuo, kad rodo ir latvių kalboje esant pavienių iteratyvinių darinių, turinčių priesagą *-stāt*. Greičiausiai jie atspindi gerai žinomą kamienų **-ā* ir **-āja* (resp. inf. **-ī-*, **-ā-*) variaciją, plg. lie. *mētyti*, *mēto* greta retesnio *mētoti*, *mētoja*, la. *mētāt*, *mētāju* ir kt. (apie lie. *-stoti* žr. Pakerys 2007, 398). Tiesa, šalia *jeņstāt* varianto su priesaga *-stī* nežinoma (plg. tik kito šaknies vokalizmo lie. *imstyti*, *iņsto*, *iņstē* (t. p. *iņstyti*, *imstyti*) ‘iminėti [ir kt.]’).

4.2. Iš veiksmažodžių, turinčių baigmenį *-stēt* ir tiesiogiai susijusių su pamatiniais praes. *-sta* kamienais, pirmiausia galima nurodyti atvejus, teiktus jau Endzelyno (Endzelīns 1951, 761), plg.: *cīstēt* ‘ringen; imtis, kautis’

¹⁰ Kita vertus, galima įsivaizduoti ir denominatyvinę darybą, plg. (formos, bet ne reikšmės požiūriu) lie. *žiōstas* ‘tai, kiek vienu kartu galima apžioti’.

(Lng.; praes. nenurodomas), **cīkstēt(iês)** ‘ringen, kämpfen; kautis’ (Bl., Manz. im Lett., Glück; Frauenb., Salisb., N.-Wohlfahrt; praes. *cīkstuôš* nurodo tik Endzelīns 1951, 761; t. p. refl.: *aiz-*, *iz-*, *pa-*, *sa-*) (plg. ir toliau aptariamus variantus su kitomis priesagomis: *cīkstīties*, *cīkstuôtiês*) : praes. *cīstuos* (t. p. *cīkstuôš*, Endzelīns 1951, 761), praet. *cijuos*, inf. *cīties* ‘streben, trachten; kämpfen, ringen; siekti; kautis’ (dar plg. ir praes. *cīstuos* (*cīšuos*), praet. *cītuos*, inf. *cīstiês* ‘ringen, streben, trachten; kautis, siekti, trokšti’; retas daiktavardis *cīkste* ‘der Kampf; kova’ greičiausiai laikytinas *cīkstēt(iês)* arba *cīkstīties* vėdiniu); **sūrstēt**, *-u*, *-ēju* ‘empfindlich und anhaltend schmerzen [etc.]; āstriai ir nepaliaujamai skaudėti, peršėti [ir kt.]’ (Wolm., Lems., Iw., Bers., Karls., Salis, U., LP. IV 170, Vēr. II 225, I 1095, BW. 23344 var., LP. V 131 ir kt.; t. p.: *aiz-* (refl.), *ie-* (refl.), *nuo-*, *pa-*, *sa-*, *uz-*), **sūrksēt**, *-u*, *-ēju* ‘t. p.’ (Dunika, Rothof, Popen, Veselis Saules kaps. 33, Mērn. 1. 208 ir kt.; t. p.: *ie-* (?), *nuo-*, *pa-*, *pār-*, *sa-*) : praes. *sūrstu*, praet. *sūru*, inf. *sūrst* (vietoj *sūrt pagal praes. kamieną) ‘t. p.’ (iš *sūrstēt* turėtų būti išvestas mažai paplitęs daiktavardis *sūrste* ‘anhaltender, empfindlicher Schmerz; peršėjimas’ (plg. dar *sūrstiens* ‘leichter Schmerz; lengvas peršėjimas’) ir kauptyvas *sūrstināt* ‘schmerzen machen; kelti skausmą’; **sūstēt** ‘= sūrstēt’ (Bl., Ev. und Epist., Juris Brasa 506, Biel. n. U., Frauenb., Puhren, Stenden; t. p.: *sa-*), ‘sust I [žr. toliau]’, **sūksēt**, *-u*, *-ēju* (C., Jürg., Arrasch, Bauske, Gramsden, Dond., Līn., Iw., Mar. n. RKr. XVII 133, Kr., KL, Lis., Golg., Schwanb., Lub. ir kt.; t. p.: *ie-* (refl.), *nuo-*, *pa-*, *sa-*) ‘brennend schmerzen; deginamai skaudėti’ : praes. *sūstu* (greta *sūtu*), praet. *sutu*, inf. *sust* (I) ‘heiss werden, schmoren, bāhen, gebāhnt werden; šusti; nāssen, siepen (wie die Krätze) [etc.]; šlapti, skaudėti (apie niežus) [ir kt.]’. Kitais Endzelyno nurodomais atvejais nepriesaginių (išskyrus praes.) kamienuų latvių kalboje nežinoma, plg.: **drīstēt** (Manz., BW. 13703, 1, 15017 var., Rainis MWM. III 563; praes. *drīstu* teikia Endzelīns 1951, 761; t. p. *ie-* (refl.)) ‘= drīkstēt’, **drīkstēt(iês)**, *-u*, *-ēju* ‘dürfen, wagen, sich unterstehen, sich erdreisten; galėti, (iš)drīsti’ (U.; t. p. *ie-* (refl.), *uz-* (ir refl.)) šalia lie. *drīsta*, *drīso*, *drīsti*; **kūstēt(iês)**, *-u*, *-ēju* ‘sich bewegen, sich rühren [etc.]; judintis, judėti [ir kt.]’ (BW. 31864, 2, LP. VII 875, 473, Seib.; t. p.: *aiz-*, *ap-*, *at-*, *ie-*, *iz-*, *nuo-*, *pa-*, *sa-* (ir refl.), *uz-* (ir refl.))¹¹ šalia lie. *kušėti*, *kūša*, *-ėjo* ‘judėti, krutėti [ir kt.]’, *kuštėti*, *kūšta*, *-ėjo* ‘t. p.’, *sukūšti* (praes. *-kuņša*, *-kūšta*) ‘pradėti judėti, krutėti’ (kaip matyti, praes. *kūšta* ir lietuvių kalboje galimas tik greta priesa-

¹¹ Plg. ir kauptyvinės reikšmės *kūstēt* ‘kustināt, bewegen’ (Stender Deutsch-lett. Wrtb.), kuris irgi galėtų remtis pamatiniu praes. *-sta* kamienu.

ginių kamienų); **smakstêt**, -u, -ėju ‘verderben (intr.), schlechten Geruch od. Geschmack annehmen; sugesti, įgauti blogą kvapą ar skonį’ (Wid., Mar. n. RKr. XV, 136) greta (Endzelyno nenurodomo) *smakt*, *smakstu* (t. p. *smuoku*, *smuokstu*), *smaku* ‘muffig werden [etc.]; imti dvokti [ir kt.]’ (plg. ir *ap-*, *nuo-*, *sa-smakt* ‘verderben, einen Geruch (*smaka*) bekommen (vom Fleisch) [etc.]; sugesti, įgauti kvapą (apie mėsa) [ir kt.]’).

Garsus žyminčių veiksmažodžių grupėje baigmuo -*stêt* yra labai išplitęs, todėl ten visur įžiūrėti buvus praes. -*sta* kamienus būtų neatsargu (žr. Endzelīns 1951, 761). Kita vertus, ir šioje semantinėje grupėje Endzelynas yra radęs tokių porų kaip **klim̂stêt²**, *klim̂stu²*, -ėju ‘(vom Hundegebell, Geschwätz) laut schallen, lärmen [etc.]; garsiai aidėti, skambėti, kelti triukšmą (apie skalijimą, plepėjimą) [ir kt.]’ (Gr.-Sessau, Naud. ir kt.; t. p.: *aiz-*) greta tokių atvejų, kai tas pats praes. *klimstu* siejamas su inf. *klimst* ir praet. *klimsu* arba *klimtu* (ME visi kamienai teikiami bendrame straipsnyje; čia tiktų pridėti ir veiksmažodį praes. *klimstu*, praet. *klimu*, inf. *klimt*, žinomą panašiomis reikšmėmis), **kuřkstêt**, -u, -ėju ‘quarren, quaken [etc.]; kurkti, kvarkti [ir kt.]’ (C., Kand., A. XX 83 ir kt.; t. p.: *pa-*) greta praes. *kurkstu* (ME: *kuřkstu*, t. p. *kùrcu*), praet. *kùrcu*, inf. *kùrkt* ‘t. p.’), **smiľkstêt** (*smiľgstêt*), -u, -ėju ‘winseln (namentlich vom Hund); inkšti (apie šunį)’ (C., PS., Wolm., Siuxt, Lin., Iw., AP., Serbigal, Ruj., Karls., Salis ir kt.; t. p.: *aiz-* (refl.), *ie-* (refl.), *iz-*, *nuo-*, *pa-*, *sa-*, *uz-*) greta praes. *smilgstu*, praet. *smilgu*, inf. *smiľgt²* ‘t. p.’.

Peržiūrėjus ME teikiamus baigmens -*stêt* veiksmažodžius, Endzelyno sąrašą kol kas pavyko papildyti tik pora įdomesnių pavyzdžių: **sirgstêtiês** ‘sich sorgen, sich bekümmern; rūpintis’ (Dond.; praes. nenurodomas) šalia praes. *sirgstu* (t. p. *sęrgu*), praet. *sirgu*, inf. *sirgt* ‘krank sein, kränkeln; sirgti, sirguliuoti’ (tiesa, atsižvelgiant į *sirgstêtiês* semantiką, reikia manyti, kad jį išvedant (jei čia galima įžiūrėti darybą, žr. toliau) pamatinis veiksmažodis greičiausiai reiškęs ir ‘rūpintis’, plg. lie. *siřgti* ‘būti nesveikam’ šalia ‘rūpintis, sielotis’); **tupstêtiês** ‘sich wiederholt hinhocken; tupinėti, tūpčioti’ (Oppek. n. U.; praes. nenurodomas, pats veiksmažodis ME teikiamas toliau aptarsimo *tupstîtiês* straipsnyje) : praes. *tupstu(ôs)* (t. p. *tupju(ôs)*, *tūpu(ôs)*), praet. *tupu(ôs)*, inf. *tupt(iês)* ‘(sich nieder)hocken; tūpti(s)’. Greta šių veiksmažodžių minėtinas ir Leskieno (1902/1903, 172) teiktas pavyzdys: **sprākstêt** (*sprāgstêt*) ‘mit Knall bersten [etc.]; spragsėti [ir kt.]’ (Bershof, Bauske, U., Veselis Netic. Tuoma mīlest. 164, Saul. III 223; praes. nenurodomas) šalia praes. *sprāgstu*, praet. *sprāgu*, inf. *sprāgt* ‘bersten, platzen [etc.]; sprogti, trūkti [ir kt.]’.

Taigi, kaip matyti, baigmenį *-stēt* turinčių ir su praes. *-sta* kamienais susijusių veiksmažodžių yra ne vienas, bet atrodo, kad daugeliu atvejų apie darybos procesus kalbėti būtų rizikinga. Pirma, kaip mano Endzelynas, gali būti taip, kad elementas *-st-* iš praes. kamieno tiesiog įvedamas į kitus ir pakeičiamas morfologinis veiksmažodžio tipas: praes. išlieka nepriesaginis (teiktuose pavyzdžiuose jis yra tik toks arba apie jį trūksta duomenų), inf. ir praet. kamienai gauna priesagą *-ē-*, o nepriesaginis veiksmažodžio variantas gali ilgainiui išnykti (apie panašius lietuvių kalbos perdirbinius žr.: Pakalniškienė 1993, 170; Jakulis 2004, 37). Antra, iš žodžių darybos procesų reikėtų tikėtis vedinio ir pamatinio žodžio reikšmės skirtumo, o daugeliu nagrinėtų atvejų jo nematyti (išimtis tėra iteratyviniai *sprāgstēt* ir *tupstētiēs*).

4.3. Iš baigmenį *-stināt* turinčių ir praes. *-sta* kamienų pamatuotų veiksmažodžių minėtini šie (iš karto reikia atkreipti dėmesį į tai, kad visi jie turi kauzatyvinę darybos reikšmę): *iřstināt* ‘auftrennen (eine Naht); ardyti (siūlę)’ (Ruj.) : praes. *iřstu*, praet. *iru*, inf. *iřt* ‘sich auf-, lostrennen, sich bröckeln; irti’; *kalstināt* ‘hungern lassen; alkinti, badu marinti’ (Pāvīte, PV.) : praes. *kālstu*, praet. *kāltu*, inf. *kālst* ‘mager werden, verkommen [etc.]’; menkti, lysti, nykti [ir kt.]’; *pīkstināt* ‘zörger, zum Zorne reizen; pykdyti’ (Biel. n. U., BW. 12501) : praes. *pīkstu*, praet. *pīku*, inf. *pīkt* ‘zornig, böse werden; piktam darytis, pykti’; *sprāgstināt* ‘= sprādzināt; aufplatzen machen; daryti, kad sprogtų, sprogdinti’ (Bērzgale) : praes. *sprāgstu*, praet. *sprāgu*, inf. *sprāgt* ‘bersten, platzen [etc.]’; sprogti, trūkti [ir kt.]’; *pazīstināt* ‘bekannt machen; pažindinti’ (Brīvā Zeme 1939, № 118, S. 2; t. p.: *ie-*, *sa-*) : praes. *pazīstu*, praet. *pazīnu*, inf. *pazīt* ‘erkennen [etc.]’; pažinti [ir kt.]¹².

Kai kuriais atvejais baigmens *-stināt* veiksmažodžiai elementą *-st-* yra perėmę iš kitų priesaginių veiksmažodžių, pvz.: *lakst-ināt* ‘tanzen mit; šokdinti’ : *lakst-īt*, *-u*, *-īju* ‘springen [etc.]’; šokinėti [ir kt.]’; *sūrst-ināt* ‘schmerzen machen; kelti skausmą’ : *sūrst-ēt*, *-u*, *-ēju* ‘empfindlich und anhaltend schmerzen [etc.]’; aštriai ir nepaliaujamai skaudėti, peršėti [ir kt.]’. Vienur kitur formanto *-stināt* veiksmažodis turi tą pačią reikšmę kaip ir variantas su *-stīt*, plg. *-sūkstināt* (*iz-* ‘allmählich (her)ausaugen; iščiulpinėti’ (t. p. ir refl.), *nūo-* ‘=nūosūkstīt 1; absaugen, ablutschen; nusiurbstyti’, *pa-* ‘= pasūkāt; wiederholt ein wenig saugen; kartotinau pačiulpėti’) šalia *sūkstīt* ‘(mit dem Munde) saugen; čiulpstyti’.

¹² Ta pačia reikšme žinomas *īepazītināt* (Pagalms, Bers., Warkl., Lemb., NB.), kuris galėtų būti pamatuotas tariamosios nuosakos kamieno, plg. galimą parafrazę ‘darīt, lai īepazīt-u’.

4.4. Baigmenį **-stīt** turinčius ir su praes. *-sta* kamienais potencialiai susijusių veiksmažodžius galima skirstyti į dvi grupes: be šaknies balsių kaitos ir su ja. Pirmiausia plg. atvejus be apofonijos: **bīstītiēs**, *-uos*, *-ījuos* ‘sich fürchten; bijoti’ (LP. VI 360, BW. 23212, Linden; t. p.: *sa-* (refl.))¹³, **bīkstītiēs** ‘t. p.’ (BW. 13718, Grenzhof n. FBR. XII 14, Siuxt; t. p.: *sa-* (refl.)) šalia praes. *bīstuos*, *bīkstuos*, praet. *bijuos* (t. p. *bīduos*), inf. *bītiēs* ‘sich fürchten, scheuen vor etw. [etc.]; bijoti [ir kt.]’; **cīkstītiēs**, *-uos*¹⁴, *-ījuos* ‘kämpfen, ringen; kautis’ (Salis, Ruj., Nigr., GL.) : praes. *cīkstuōs* (žr. prie jau aptarto *cīkstētiēs*, plg. ir toliau minimą *cīkstuoties*); **gulstīt**, *-u*, *-īju* ‘niederlegen; guldėti’ (Salis, N.-Peb.; t. p.: refl. ‘sich oft niederlegen, loddern, faulenzeln; gulinėti, dykinėti’ (U.), *ie-* (t. p. refl.)) : praes. *gulstu* (t. p. *guļu*), praet. *gulu* (t. p. *gūlu*), inf. *gūlt* ‘sich lagern [etc.]; gulti [ir kt.]’; **gūstīt**, *-u*, *-īju* ‘haschen, fangen, zu ergreifen, zu erlangen suchen [etc.]; gaudyti [ir kt.]’ (BW. 30516, 3, 13476, 1, BW. III 1, 63, Kaudz. M. ir kt.; t. p.: refl., *aiz-* (refl.), *ap-*, *ie-*, *iz-*, *nuo-* (refl.), *pa-*, *pie-*, *sa-*) : praes. *gūstu* (t. p.: *gūju*, *guju*, *gūmu* (?), *gūnu*), praet. *guvu*, inf. *gūt* ‘fangen, haschen, greifen [etc.]; griebti, čiupti, pagauti [ir kt.]’; **klīstītiēs** ‘umherirren, sich umhertreiben; klaidžioti, bastytis’ (Wid.; praes. *nenurodomas*) : praes. *klīstu*, praet. *klīdu*, inf. *klīst* ‘irren, umherirren [etc.]; (nu)klysti, klaidžioti [ir kt.]’ (plg. *klaistīt*); **likstīt**, *-īju*, *-īju*: čia skirtinas tranzityvinis ‘= šūpāt (?); sup-ti, sūpuoti’ (Zeibolts) ir intrazityvinis ‘sich umhertreiben [etc.]; klajoti [ir kt.]’ (JU.; refl. ‘gebückt arbeiten; susilenkus (daug lankstantis) dirbti’ (Planhof)) : praes. *likstu*, praet. *liku*, inf. *likt* ‘sich biegen, krumm werden [etc.]; linkti [ir kt.]’ (kita vertus, prisimenant denominatyvinę priesagos *-stīt* hipotezę, plg. ir *likste*, *liksts* (gen. *-s*) ‘etwas Krummes; der Bogen; kas sulenkta; lankas’ šalia *likums* ‘die Krümmung, Biegung; lankstas, vingis’ → *likumuōt* ‘sich schlängeln, Krümmungen, Schlangenwindungen machen [etc.]; vingiuoti [ir kt.]’); **riņstītiēs**² ‘wiederholt still od. ruhig werden; kartotinai ramintis’ (MSil., Fehsen, Bers.; t. p.: *ap-*, *nuo-*), ‘unruhig stehen, nach dem Futter langen (von Pferden); nerimti, norėti pašaro (apie arklius)’ (Nötk., N.-Peb., Arrasch.) :

¹³ ME *bīstītiēs* straipsnyje nurodomas ir variantas su *-stēt*: *bīstēties* (U., Glück II Mos. 9, 30), tik čia reikia pasakyti, kad Ernsto Gliuko (Ia. Ern(e)sts Gliks) Biblijos vertime, kaip galima suprasti iš vieno žodyne teikiamo pavyzdžio, praes. bus *ā* kamieno: *kas viņu bīsta* (Apost. 10, 35). Kol kas, naudojantis senųjų latvių raštų korpusu (<http://www.korpuss.lv/senie/>), išsiaiškinta tik tiek, kad Gliuko Naujojo Testamento vertime inf. kamienas su pradmeniu *bīst-* (ieškota eilutės *bihšt%*) nevartojamas (tik *bī-ties*).

¹⁴ Praes. nurodomas remiantis žodyno straipsnyje teikiamu pavyzdžiu *ir jācīkstās ar grūtumiem* GL.

praes. *riṁstu*, praet. *rimu*, inf. *riṁt* ‘still, ruhig werden [etc.]; rimti [ir kt.]’¹⁵ (plg. toliau minimaṁ *ramstīt(ies)*); *sīrsītiē* ‘sich ärgern, zürnen; pykti, širsti’ (Lis., RA., Vīt. 52; praes. nenurodomas; t. p. ir *nuo-*) : praes. **sīrstu(ôs)*, plg. priešdėlinius *iesīrst, -stu, -du* (t. p. refl.) ‘zornig, böse werden; supykti, įširsti’, *nūsīrstiē* ‘= nūsīrdītiē; sich abärgern; supykti’ (plg. *sīrstuôtiē* ‘sich ärgern, zürnen; pykti, širsti’); tranzityvinis *ietupstīt* ‘nachlässig hineinsetzen; nerūpeingai įdėti, įtupdyti’ (Spr.; praes. nenurodomas) : praes. *ietupstu (ar toks praes. vartojamas, duomenų ME nėra, čia jis nurodomas pagal nepriešdėlinį *tupt*; greta *tupstu* žinomi ir praes. variantai *tupju, tūpu*), praet. *ietupu*, inf. *ietupt* ‘sich hineinhocken, sich herein-, hineinsetzen; įtūpti, įsėsti’ šalia intranzityvinio *tupstītiē, -uôs, -įjuôs* ‘sich wiederholt hinhocken; tupinėti, tūpčioti’ (U., Adsel, Bauske, Pilda, Warkh.; t. p. *aiz-, uz-*) : praes. *tupstu(ôs)* (šalia minėtų variantų), praet. *tupu(ôs)*, inf. *tupt(iês)* ‘(sich nieder)hocken; tūpti’ (plg. jau minėtą *tupstėtiē*; ta pačia reikšme žinomas ir variantas *tūpstītiē* : *tūptiē* ‘= tūptiē’ (praes. nenurodomas)).

Kaip jau minėta, vienas kitas baigmens *-stīt* veiksmazodis gali būti susijęs su praes. *-sta* kamienais ir skirtis nuo jų šaknies vokalizmu, bet reikia iš karto pasakyti, kad neabejotinų pavyzdžių nepavyko rasti. Sakysim, veiksmazodį *māistīt*², *-u, -iju* ‘jaukt; maišyti’ (N.-Schwanb., Kerstenbehm, Bers.), refl. ‘maisīties; maišytis’ (Bers.) galima sieti arba su praes. *mistu, praet. *misu, inf. *mist (atstatoma pagal refl. *mistiē* ‘verwirrt werden, irre gehen, fehlgehen, fehltreten; susipainioti, pamišti, suklysti’ ir priešdėlinius *iz-, sa-mist*), arba spėti esant priesagos *-stīt* vediniu iš la. kalboje išnykusio *miest (lie. *miēšti* ‘daryti mišinį, maišyti [ir kt.]’). Taip pat ir veiksmazodį *ramstīt* ‘beruhigen, stillen; raminti’ (PV., Heidenfeld; t. p. : refl., *ap-* (refl.), *nuo-, pie-* (refl.)) galima mėginti sieti su praes. *riṁstu*, praet. *rimu*, inf. *riṁt* ‘still, ruhig werden [etc.]; rimti [ir kt.]’ (plg. jau minėtą *riṁstītiē*²), bet jis, kita vertus, gali būti išvestas iš *remt, remju, rēmu* ‘stützen; remti’, o vedinio reikšmė iš *‘ramstyti, stabilizuoti’ virtusi į ‘raminti’.

Kaip matyti, aptarti baigmens *-stīt* pavyzdžiai nėra vienodos vertės. Dalis jų gali būti paprasčiausi priesagos *-stīt* vediniai, ir tai, kad jų pamatiniai veiksmazodžiai turi praes. *-sta* kamieną, tėra atsitiktinumas. Dar kiti, kaip ką tik buvo parodyta aptariant pavyzdžius su šaknies balsių kaita, gali būti

¹⁵ Be to, *rimstītiē* gali reikšti ir ‘weinend, mit stockender Stimme sprechen; raudant nutrukstamai kalbėti’ (Laud., Odsen), ‘sich beim Essen verschlucken; springti’ (Smilten). Tokią semantiką (‘užsikirtinėti’) greičiausiai galima remti pamatinio veiksmazodžio reikšme ‘aufhören; nustoti’.

išvesti ir iš tokių veiksmažodžių, kurie praes. *-sta* kamieno apskritai neturi. Todėl bene vertingiausiais laikytini tokie atvejai, kai iš intransityvinių veiksmažodžių išvedami kauzatyvai: *gulstīt* ‘guldyti’, *likstīt* ‘supti, sūpuoti’, *ietupstīt* ‘nerūpestingai įdėti, įtupyti’ (galbūt ir šalia vieno kito anksčiau aptarto sangrąžinio veiksmažodžio galima būtų spėti buvus ir tranzityvinį kauzatyvą, plg. *riṃstītiēs*² ‘kartotinai ramintis (rimti?)’ greta lie. *nurīmstyti* ‘nuraminti’). Tokiais atvejais nekyla didesnės abejonės, su kokiais pamatiniais veiksmažodžiais tuos kauzatyvus reikia sieti, ir yra aišku, kad darybos priemonė čia bus priesaga *-it* (juk formantui *-stīt* nebūdinga keisti tranzityvumą), o pamatinis yra būtent praes. *-sta* kamienas, su elementu *-st-* pereinantis į vedinį.

4.5. Aiškių pavyzdžių, kurie turėtų baigmenį *-stuot* ir būtų tiesiogiai susiję su praes. *-sta* kamienais, rasti nepavyko, plg. nebent šiuos: *cīkstuōtiēs* ‘kämpfen, ringen; kautis’ (BW. 30592 (žr. *cīkstītiēs* straipsnyje), Siuxt) greta praes. *cīkstuōs* (žr. plačiau prie *cīkstēt(iēs)*); *sīrstuōtiēs* ‘sich ärgern, zürnen; pykti, širsti’ (Bers.) šalia praes. **siṛstu(ōs)* (žr. plačiau prie *siṛstītiēs*). Aiškiais tokie pavyzdžiai nelaikomi todėl, kad jie gali būti tam tikri reikšme neskiriantys variantai, atsiradę greta *cīkstītiēs*, *siṛstītiēs*. Kitaip tariant, priesaga *-uōt* čia greičiausiai dedama prie kamieno, jau turinčio elementą *-st-*, plg. taip aiškintiną *lakstuōt* ‘springen [etc.]; šokinėti [ir kt.]’ (ME teikiamas *lakstīt* straipsnyje ir atskirai EH) šalia *lakstīt* ‘t. p.’.

5. Išvados.

1. Priesaginių latvių kalbos veiksmažodžių daryboje užfiksuota retų atvejų, kai į vedinį pereina pamatinio veiksmažodžio esamojo laiko kamienas su formantu *-st-*. Tokie pavyzdžiai priklauso bendresniam, bet taip pat nereguliariam darybos reiškiniui, kai vediniai yra pamatuojami esamojo laiko kamienų ir perima jų formantus arba išlaiko specifinį jų šaknies vokalizmą. Iš formantą *-st-* perimančių atvejų literatūroje anksčiau jau buvo nurodyta būdvardžių su priesaga *-īgs* (Blinkena 1984 ir kt.).

2. Baigmenį *-stāt* turinčių ir su praes. *-sta* kamienais sietinų vedinių nenustatyta. Kita vertus, atkreiptas dėmesys į porą veiksmažodžių su savarankiška priesaga *-stāt*: *jēmstāt* šalia *jēmu*, *jēmu*, *jēmīt* ir *žāstātiēs* šalia lie. *žiōti(s)*. Šie pavyzdžiai turėtų atspindėti praes. kamienų **-ā* ir **-āja* (resp. inf. **-ī-*, **-ā-*) variaciją (plg. *žāstītiēs*).

3. Dalies baigmenį *-stēt* turinčių veiksmažodžių istorija jau buvo paaiškinta anksčiau — Endzelynas parodė, kad praes. formantas *-st-* gali būti tiesiog apibendrinamas visuose kamienuose (inf. ir praet. gauna priesagą *-ē-*), todėl apie darybą kalbėti tokiais atvejais būtų problemiška (Endzelīns 1951, 761).

Kita vertus, pavyko nustatyti porą Endzelyno sąrašė neminėtų veiksmažodžių: *sirgstėti* : praes. *sirgstu* (greta *sėrgu*) ir *tupstėti* : praes. *tupstu(ôs)* (greta *tupju(ôs)*, *tūpu(ôs)*). Aiškesniu (darybos procesą atspindinčiu) pavyzdžiu reikia pripažinti tik *tupstėti*, turintį iteratyvinę reikšmę (plg. ir jau Leskieno minėtą *sprāgstēt*).

4. Iš peržiūrėtų baigmens *-stināt* veiksmažodžių nustatyti 5 atvejai, kai su priesaga *-ināt* sudaromas kauzatyvas, į kurį pereina pamatinio veiksmažodžio praes. formantas *-st-*: *iřstināt* : praes. *iřstu*, *kalstināt* : praes. *kālstu*; *pīkstināt* : praes. *pīkstu*; *sprāgstināt* : praes. *sprāgstu*; *pazīstināt* : praes. *pazīstu*. Visais atvejais pamatiniai veiksmažodžiai praes. kamienų variantų neturi, todėl minėti pavyzdžiai laikytini patikimais. Kai kada elementą *-st-* formanto *-ināt* vediniai perima iš pamatinių priesaginių veiksmažodžių (plg. *lakst-ināt* : *lakst-īt*) arba variantas su priesaga *-stināt* be reikšmės skirtumo užfiksuotas šalia vedinio su *-stīt* (plg. *-sūkstināt* greta *sūkstīt*).

5. Iš baigmenį *-stīt* turinčių ir su praes. *-sta* kamienais galimai susijusių pavyzdžių kiek aiškesni tokie, kurių šaknies balsis nesiskiria nuo pamatinio veiksmažodžio (iš viso 10 atvejų): *bī(k)stītiēs* : praes. *bī(k)stuos*; *cīkstītiēs* : praes. *cīkstuôs*; *gulstīt* : praes. *gulstu* (greta *guļu*); *gūstīt* : praes. *gūstu* (greta *gūju*, *guju*, *gūmu* (?), *gūnu*); *klīstītiēs* : praes. *klīstu*; *līkstīt* (tr. ir intr.) : *līkstu*; *riņstītiēs*² : praes. *riņstu*; *siřstītiēs* : praes. **siřstu(ôs)* (plg. *ie-siřstu(ôs)*); *ietupstīt* (tr.) : praes. **ietupstu* (plg. *tupstu*); *tupstītiēs* (intr.) : praes. *tupstu(ôs)* (greta *tupju(ôs)*, *tūpu(ôs)*). Patikimiausiais laikytini tokie atvejai, kai iš intranzityvinių veiksmažodžių išvedami kauzatyvai (*gulst-īt*, *līkst-īt*, *ietupst-īt*), o iteratyvinės reikšmės dariniai gali turėti ir priesagą *-stīt* (tokiu atveju jų pamatinių veiksmažodžių praes. *-sta* kamienas būtų tik atsitiktinumas). Kai vedinio šaknies vokalizmas nuo pamatinio veiksmažodžio skiriasi, sunku įrodyti, kad vedinys remiasi būtent praes. *-sta* kamieną turinčiu veiksmažodžiu, plg.: *māistīt*² greta **mist*, **mistu*, **misu* (plg. *mistiēs*, *iz-*, *sa-mist*) ir **miest* (lie. *miēšti*); *ramstīt* greta *riņt*, *riņstu*, *rimu* ir *remt*, *remju*, *rēmu*.

6. Neabejotinų atvejų, kur *-stuoit* baigmens veiksmažodis būtų pamatuotas praes. *-sta* kamieno, nenustatyta. Pora potencialių pavyzdžių elementą *-st-* gali būti gavę ir iš priesaginių veiksmažodžių, plg.: *cīkstuôtiēs*, *sīrstuôtiēs* šalia *cīkstītiēs*, *sīřstītiēs* (reikšmės skirtumo tarp šių variantų nėra).

7. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad ne tik lietuvių (Pakerys 2007), bet ir latvių kalboje į išvestinius veiksmažodžius retais atvejais gali pereiti praes. formantas *-st-*. Deverbatyvinei priesagos *-stīt* (lie. *-styti*) hipotezei tokie pavyzdžiai suteikia svarbų argumentą — jos šalininkų spėtas procesas iš

tiesų egzistuoja ir yra užfiksuotas abiejose rytų baltų kalbose. Kita vertus, iš-tirta medžiaga rodo, kad bendras abiem kalboms yra pats (okazinis) formanto *-st-* perkėlimas į vedinius, o apie bendrus tokio tipo rytų baltų vedinius čia kalbėti nėra pagrindo (plg. vienintelę porą la. *riñstīt-iēs*², lie. *nu-riñstyti*, kuri gali būti ir atsitiktinė). Be to, reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad nors straipsnyje teikiami pavyzdžiai ir paremia deverbatyvinę la. *-stīt*, lie. *-styti* kilmės hipotezę, bet denominatyvinės šio formanto kilmės galimybės nepaneigia.

LATVIAN SECONDARY VERBS BASED ON *sta*-PRESENTS

Summary

In an earlier paper (Pakerys 2007), I presented a number of Lithuanian secondary verbal formations which are based on *sta*-presents, cf.: *vargst-áuti* 'to live in trouble, to have difficulties', *rūkst-ėti* 'to emit smoke', *linkst-úoti* 'to bend (intr.)' beside *vařg-st-a* 'lives in poverty, takes trouble', *rūk-st-a* 'emits smoke', *liñk-st-a* 'bends (intr.)', etc. I suggested that these formations could support the hypothesis which claims that the Lithuanian and Latvian iterative suffix *-stī-* arose due to the reanalysis of formations in *-ī-t(i)* originally based on present stems in *-sta* (cf. competing denominative hypothesis which similarly proposes the reanalysis of formations in *-ī-t(i)* which were originally based on nominal stems in *-st-*).

In this paper, I tried to answer the question if secondary verbs based on *sta*-presents are an exclusively Lithuanian phenomenon, or if they can be also found in Latvian. The data presented here were excerpted from the electronic edition of "Latviešu valodas vārdnīca" by Mülenbachs and Endzelīns (<http://www.ailab.lv/MEV>, accessed on 2007–2009) by searching for the verbs ending in *-stāt(ies)*, *-stēt(ies)*, *-stūt(ies)*, *-stināt(ies)*, and *-stuoť(ies)*. The main findings can be summarized as follows.

The secondary verbal formations based on *sta*-presents are also possible in Latvian, but they are very rare and non-regular, just as the Lithuanian ones. These formations belong to a broader group of (non-regular) nominal and verbal derivatives based on the present stems characterized by certain formatives or root vocalism. The closest parallel for the verbal formations which include the present formative *-st-* can be found in some adjectives in *-īgs*, cf.: *birst-īgs* 'friable', (*ne*)*miřst-īgs* '(im)mortal' beside *biř-st-u* 'I fall (of small objects)', (*ne*)*miř-st-u* 'I (do not) die', etc. (Blinkena 1984).

As far as specific verbal suffixes are concerned, the number of examples and their interpretation varies. To start with, I was unable to find any formations ending in *-stāt* or *-stuoť* which would be based on *sta*-presents. On the other hand, it is worth noting that an independent suffix *-stāt* is possible in two formations, cf. *jeřm-stā-t* 'wiederholt nehmen; to take repeatedly' beside *jeřmu*, *jēmu*, *jeřt* 'nehmen; to take' and *žā-stā-tiēs*

‘gähnen; to yawn’ beside Lith. *žióti(s)* (*-ja(si)*) ‘to open (one’s mouth)’. These examples possibly reflect a well-known variation of present stems in **-ā* and **-āja*, cf. Lith. *métyti*, *méto* beside (rare) *métoti*, *métoja*, Latv. *mētāt*, *mētāju*, OCS *mětati*, *mětajo*, etc. Some verbs ending in *-stuo*t have primary counterparts with present *sta*-stems, but these formations are most probably just some variants alongside verbs in *-stīt*. So just as there is *lakstuôt* ‘springen; to jump’ beside *lakstīt* ‘idem’, one finds *cikstuôtiês* ‘kämpfen, ringen; to fight’ beside *cikstītiês* ‘idem’ and the primary verb *cīk-st-uôs*, *cijuos*, *cīties* ‘idem’.

The development of some verbs ending in *-stēt* was already described by Endzelīns (1951, 761). He suggested that in a number of cases, the present stem formative *-st-* was reanalyzed as a part of the lexical stem and the suffix *-ē-* was introduced in the infinitive and the preterit stems, cf. *dri(k)st-ēt*, *dri(k)st-u*, *dri(k)st-ēju* ‘dürfen, wagen, sich unterstehen; to be allowed, to dare’ alongside Lithuanian *drīš-ti*, *drī{s}-sta*, *drīš-o* ‘to dare’. Therefore, these cases also illustrate the possibility to create verbs on the basis of present stems in *-sta*, but they have to be regarded as a certain reshaping of the same words rather than a derivation (i.e. the formation of new lexical items with certain derivational meaning beside their base words). The only possible iterative formations (not mentioned in Endzelīns’s list) are *tupst-ētiês* ‘sich wiederholt hinhocken; to squat down (intr.) repeatedly’ beside *tup-st-u(ôs)* (*tupju(ôs)*, *tūpu(ôs)* are also attested), *tupu(ôs)*, *tupt(iês)* ‘(sich nieder)hocken; to squat down (intr.)’ and *sprākst-ēt* (*sprāgst-ēt*) ‘mit Knall bersten; to crackle, to sputter’ alongside *sprāg-st-u*, *sprāgu*, *sprāgt* ‘bersten, platzen; to burst’ (already mentioned by Leskien 1902/1903, 172).

There are 5 verbs ending in *-stināt* which are based on *sta*-presents. All of them have causative meaning, cf.: *iřst-ināt* ‘auftrennen (eiñe Naht); to undo (a seam) : *iř-st-u*, *iru*, *iřt* ‘sich auf-, lostrennen, sich bröckeln; to disintegrate’; *kalst-ināt* ‘hungern lassen; to make starve’ : *kāl{t}-st-u*, *kāltu*, *kālst* ‘mager werden, verkommen; to grow weaker, thinner’; *pīkst-ināt* ‘zörger, zum Zorne reisen; to make angry’ : *pīk-st-u*, *pīku*, *pīkt* ‘zornig, böse werden; to become angry’; *sprāgst-ināt* ‘aufplatzen machen; to make burst’ : *sprāg-st-u*, *sprāgu*, *sprāgt* ‘bersten, platzen; to burst’; *pazīst-ināt* ‘bekannt machen; to acquaint’ : *pazī-st-u*, *pazīnu*, *pazīt* ‘erkennen; to know, to be acquainted’. In all cases the present stems of the base verbs have no variants, so these examples have to be regarded as quite reliable.

The interpretation of verbs ending in *-stīt* is rather complicated. The iterative suffix *-stīt* is itself quite productive, and the fact that some base verbs have present *sta*-stems could be just a coincidence. However some formations have causative meaning which is not typical for the suffix *-stīt*. Therefore, these verbs have to be derivations in *-īt* based on the present stems in *-sta*, cf. *gulst-īt* ‘niederlegen; to lay, to put down’ : *gul-st-u* (also *guļu*), *gulu* (also *gūlu*), *guīt* ‘sich lagern; lie down’; *likst-īt* ‘to sway, to rock’ : *lik-st-u*, *liku*, *likt* ‘sich biegen, krumm werden; to bend’; *ietupst-īt* ‘nachlässig hineinsetzen; to put in carelessly’ : **ietup-st-u* (the prefixed stem in *-sta* is not attested in the dictionary, but cf. *tup-st-u* beside *tupju*, *tūpu*), *ietupu*, *ietupt* ‘sich hineinhocken, sich herein-, hineinsetzen; to squat into’.

In conclusion, the data presented here and in Pakerys 2007 show that both Latvian and Lithuanian have some deverbative formations based on the present stems in *-sta*. There seem to be no reliable examples of common East Baltic formations of this type (cf. only Latvian *riņstīt-iēs²* ‘wiederholt still od. ruhig werden; to calm down (intr.)’ beside Lithuanian *nu-rīmstyti* ‘to calm down (trans.)’), but the possibility to use the present stems with certain formatives as the base of derivation is clearly shared by both languages. These formations support the deverbative hypothesis of the origin of the Lithuanian and Latvian iterative suffix *-stī-*, but it also does not imply that the denominative hypothesis has to be rejected.

ŠALTINIAI

ME^e — K. Mīlenbaha un J. Endzelīna „Latviešu valodas vārdnīcas“ elektroniskā versija, <http://www.ailab.lv/mev/> (naudotasi 2007–2009 m.).

LLVVe — *Latviešu literārās valodas vārdnīca*, elektroniskā testa versija, <http://www.tezaurs.lv/llvv/> (naudotasi 2008–2009 m.).

LITERATŪRA

Andronov 2002 — Алексей В. Андронов, *Материалы для латышско-русского словаря*, Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета (el. variants: <http://www.genling.nw.ru/Staff/Andronov/publicat/mono/lvru.pdf>).

Baltiņa Maija 1984, Lietvārdu darināšanas formas un nozīmes latviešu literārās valodas vēsturē, *Valodas aktualitātes* 1983, 86–94.

Blese Ernests 1936, *Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685. gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku*, Rīga: Latvijas Universitāte.

Blinkena Aina 1984, Adjektīvu derivatīvās paralēles, *Valodas aktualitātes* 1983, 95–106.

Blinkena Aina 2002, Īpašības vārds, in Kornēlija Pokrotniece (red.), *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība: Lokāmās vārdšķīras*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 140–242.

Endzelin Jan 1922, *Lettische Grammatik*, Riga: Kommissionsverlag A. Gulbis.

Endzelīns Jānis 1951, *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas valsts izdevniecība.

Jakulis Erdvilas 2004, *Lietuvių kalbos* tekėti, teka *tipo veiksmazodžiai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla (*Baltistica* 38).

Karulis Konstantīns 1992, *Latviešu etimoloģijas vārdnīca 2: P–Ž*, Rīga: Avots.

Leskien August 1884, *Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen*, Leipzig: S. Hirzel.

Leskien August 1902/1903, Schallnachahmungen und Schallverba im Litauischen, *Indogermanische Forschungen* 13, 165—212.

Mažiulis Vytautas 1988, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 1: A—H*, Vilnius: Mokslas.

Mažiulis Vytautas 1993, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 2: I—K*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Mažiulis Vytautas 1997, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 4: R—Z*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Pakalniškienė Dalia 1993, *Lietuvių kalbos intarpiniai ir sta kamieniai veiksmažodžiai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Pakerys Jurgis 2007, Esamojo laiko formantas *-st-* išvestiniuose lietuvių kalbos veiksmažodžiuose, *Baltistica* 42(3), 383—405.

Pokrotniece Kornēlija 2002, Lietvārdu darināšana ar konsonantiskajiem piedēkļiem, in Kornēlija Pokrotniece (red.), *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība: Lokāmās vārdšķīras*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 81—139.

Smoczyński Wojciech 2005, *Lexikon der altpreussischen Verben*, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck (*Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft* 117).

Stang Christian S. 1966, *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.

Jurgis PAKERYS
Baltistikos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
Lietuva
[jurgis.pakerys@flf.vu.lt]